

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА”
(для спеціалістів, магістрів)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

Підготовлено кандидатом медичних наук, доцентом
С. В. Жабокрицьким

Затверджено на засіданні кафедри медичної психології
та психокорекції (протокол № 8 від 21.04.02)

Затверджено на засіданні кафедри медичної психології
та психокорекції (протокол № 1 від 05.09.05)

Перезатверджено на засіданні кафедри медичної психології
та психокорекції (протокол № 3 від 14.03.09)

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління
персоналом*

Жабокрицький С. В. Навчальна програма дисципліни “Судово-психологічна експертиза” (для спеціалістів, магістрів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — 16 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Судово-психологічна експертиза”, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2010
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Пропонована навчальна програма дисципліни “Судово-психологічна експертиза” охоплює основні процесуальні та теоретичні засади судово-психологічної експертизи (СПЕ), завдання та методологічні принципи експертного аналізу, а також психологічні засади індивідуалізації відповідальності при призначенні покарання.

Мета вивчення дисципліни “Судово-психологічна експертиза” — засвоїти основні принципи та методи експертної роботи психологів, набути практичних умінь і навичок при використанні спеціальних методів і прийомів для вирішення різних експертних питань відповідно до чинного законодавства України.

Зміст програми відповідає нормативним вимогам підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалаврів і магістрів за спеціальностями “Психологія” та “Медична психологія”.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН дисципліни “СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
1	Змістовий модуль I. Загальнотеоретичні питання судово-психологічної експертизи Процесуальні та теоретичні засади судово-психологічної експертизи (СПЕ)
2	Змістовий модуль II. Судово-психологічна експертиза емоційних станів та індивідуально-психологічних особливостей особистості СПЕ емоційних станів
3	СПЕ патологічного афекту
4	СПЕ індивідуально-психологічних особливостей особистості

1	2
	Змістовий модуль III. Різновидності судово-психологічних експертиз
5	СПЕ неповнолітніх з відставанням у психічному розвитку
6	СПЕ з визначення безпорадного стану
7	СПЕ здатності давати свідчення
8	Посмертна СПЕ психічного стану осіб при самогубстві
9	СПЕ обвинувачених осіб з психопатичними аномаліями особистості та психічним інфантилізмом
Разом годин: 81	

ЗМІСТ
дисципліни
“СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА”

Змістовий модуль I. Загальнотеоретичні питання судово-психологічної експертизи

Тема 1. Процесуальні та теоретичні засади судово-психологічної експертизи (СПЕ)

Правові засади СПЕ. Предмет, об’єкт і головні завдання СПЕ. Основні поняття та методологічні принципи експертного аналізу. Психологічні аспекти кримінальної відповідальності. Психологічні засади індивідуалізації відповідальності при призначенні покарання. Обґрунтування експертної методології. Оцінювання саморегуляції поведінки як експертний підхід. Особи та установи, які можуть залучатись як експерти для проведення СПЕ. Матеріали, які направляються для проведення СПЕ. Можливість проведення СПЕ за матеріалами справ. Права й обов’язки експертів.

Література [1–3; 7]

Змістовий модуль II. Судово-психологічна експертиза емоційних станів та індивідуально- психологічних особливостей особистості

Тема 2. СПЕ емоційних станів

Основні функції та правове значення емоцій. Види емоційних станів. Юридичне поняття сильного душевного хвилювання. Основні складові СПЕ емоційних станів. Оцінювання ситуації, особистості, індивідуальних рис і тимчасових негативних чинників впливу на людину. Оцінювання феноменології емоційних станів. Емоційні реакції (стани), що не досягають афекту. Емоційне напруження, збудження, а також різні емоційні реакції, які суттєво не впливають на кримінальну поведінку.

Література [10]

Тема 3. СПЕ патологічного афекту

Постановка і теоретичне обґрунтування питання про “аномальний афект”. Афект в осіб з психопатологічною симптоматикою. Експериментальне дослідження впливу емоційної напруги на регуляцію поведінки психопатів. Афект в осіб у стані алкогольного сп’яніння.

Література [4; 10]

Тема 4. СПЕ індивідуально-психологічних особливостей особистості

Конкретизація предмета, завдань і методології експертного аналізу. Оцінювання особистісної спрямованості. Оцінювання особистісної самосвідомості. Оцінювання особистісної мотивації. Оцінювання рис характеру. Принципи інтегративної оцінки. СПЕ особливостей особистості при групових правопорушеннях.

Література [5–8]

Змістовий модуль III. Різновидності судово-психологічних експертиз

Тема 5. СПЕ неповнолітніх з відставанням у психічному розвитку

Медичний і психологічний зміст поняття “відставання в психічному розвитку”. Поняття “психологічний вік”. Методологія та принципи діагностики вікового розвитку. Обґрунтування підходу до вирішення експертних завдань. Критерії експертної оцінки неповнолітніх правопорушників. Критерії можливості неповнолітніх повною мірою усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій або керувати ними.

Література [24]

Тема 6. СПЕ з визначення безпорадного стану

Предмет експертних досліджень. СПЕ з визначення безпорадного стану неповнолітніх, потерпілих від статевих злочинних дій. Особливості предмета експертного дослідження та основні поняття. Експертна методологія. Віктимні типи. СПЕ з визначення безпорадного стану повнолітніх, потерпілих від статевих злочинних дій.

Література [16; 17; 23]

Тема 7. СПЕ здатності давати свідчення

Предмет експертизи, підстави її призначення та завдання. Зміст основних експертних понять. Здатність і можливість правильно сприймати юридично значущі події. Здатність і можливість правильно давати свідчення на різних етапах кримінального процесу. Експертна оцінка здатності давати свідчення неповнолітніми та особами з психічними аномаліями.

Література [11–15; 26]

Тема 8. Посмертна СПЕ психічного стану осіб при самогубстві

Особливості предмета експертного дослідження й основні поняття. Критерії експертної оцінки. Феноменологія. Ситуація.

Свідомість і самосвідомість. Особистість. Індивідуально-психологічні чинники суїцидального ризику. Медичні чинники суїцидального ризику. Послідовність експертного аналізу і встановлення причинної залежності.

Література [20–22]

Тема 9. СПЕ обвинувачених осіб з психопатичними аномаліями особистості та психічним інфантилізмом

Особливості СПЕ особистості та емоційних станів у психопатів. Поняття і феноменологія інфантилізму. Критерії експертної оцінки при органічному інфантилізмі. Неможливість усвідомлюваної та довільної регуляції юридично значущої поведінки. Достовірність висновку. Доказове значення висновку в процесуальному і пізнавальному аспектах. Повторна судово-психологічна експертиза.

Література [18–20; 25; 27]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Особи та установи, які можуть залучатись як експерти для проведення судово-психологічної експертизи (СПЕ).
2. Проведення СПЕ за матеріалами справ. Права й обов'язки експертів.
3. Оцінювання ситуації, особистості, індивідуальних рис характеру і тимчасових негативних факторів впливу на людину.
4. Емоційні реакції, що суттєво не впливають на кримінальну поведінку.
5. Афект у практиці експерта-психолога.
6. СПЕ особливостей особистості при групових правопорушеннях.
7. Експертна оцінка здатності давати свідчення.
8. Посмертна СПЕ психічного стану осіб при самогубстві.
9. СПЕ осіб з психопатичними аномаліями особистості та психічним інфантилізмом.
10. СПЕ осіб з психічним інфантилізмом.

11. Повторна судово-психологічна експертиза.
12. Предмет і основні завдання судово-психологічної експертизи.
13. Процесуальні аспекти організації і проведення судово-психологічних експертиз.
14. Права й обов'язки експерта.
15. Особливості вибору експерта та взаємодії з ним у процесі підготовки і проведення експертизи.
16. Особливості підготовки матеріалів, які направляють для проведення судово-психологічної експертизи.
17. Особливості проведення судово-психологічної експертизи за матеріалами справи.
18. Особливості організації проведення комплексних психолого-психіатричних експертиз.
19. Судово-психологічні експертизи якостей особистості при групових правопорушеннях.
20. Принципи інтегративної оцінки.
21. Предмет, підстави призначення та завдання судово-психологічних експертиз свідків і потерпілих для з'ясування здатності та можливості правильно сприймати юридично значущі події та давати свідчення на різних стадіях кримінального процесу.
22. Експертна оцінка здатності неповнолітніх і осіб з психічними аномаліями давати свідчення.
23. Юридичне поняття сильного душевного хвилювання (фізіологічний афект).
24. Оцінка ситуації, особистості, індивідуальних рис і тимчасових негативних факторів впливу на людину.
25. Загальні особливості судово-психологічних експертиз неповнолітніх.
26. Медичний і психологічний зміст понять “відставання в психічному розвитку”, “психологічний вік”.
27. Критерії можливості неповнолітніх у повній мірі усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій або керувати ними.
28. Здатність і можливість осіб з психічним інфантилізмом правильно сприймати юридично значущі події і давати свідчення на різних стадіях кримінального процесу.

29. Судово-психологічні експертизи з визначення безпорадного стану неповнолітніх, потерпілих від статевих злочинів.
30. Індивідуально-психологічні фактори суїцидального ризику.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Правові засади судово-психологічної експертизи (СПЕ).
2. Предмет, об'єкт і головні завдання СПЕ.
3. Основні поняття та методологічні принципи експертного аналізу.
4. Психологічні аспекти кримінальної відповідальності.
5. Психологічні засади індивідуалізації відповідальності при призначенні покарання.
6. Обґрунтування експертної методології.
7. Оцінка саморегуляції поведінки як експертний підхід.
8. Основні експертні поняття.
9. Пропозиції щодо удосконалення кримінально-процесуального законодавства стосовно СПЕ.
10. Особи та установи, які можуть проводити СПЕ.
11. Матеріали, які направляються для проведення СПЕ.
12. Права й обов'язки експертів.
13. Основні функції та правове значення емоцій.
14. Види емоційних станів.
15. Юридичне поняття сильного душевного хвилювання.
16. Основні складові СПЕ емоційних станів.
17. Оцінювання ситуації, особистості, індивідуальних рис характеру і тимчасових негативних чинників впливу на людину.
18. Оцінювання феноменології емоційних станів.
19. Емоційні реакції (стати), які не досягають афекту.
20. Емоційне напруження, збудження, а також різні емоційні реакції, що суттєво не впливають на кримінальну поведінку.
21. Постановка та теоретичне обґрунтування питання про аномальний афект.
22. Афект в осіб з психопатологічною симптоматикою.
23. Експериментальне дослідження впливу емоційної напруги на поведінку психопатів.

24. Афект в осіб у стані алкогольного сп'яніння.
25. Конкретизація предмета, завдань і методології експертного аналізу.
26. Оцінювання особистісної спрямованості.
27. Оцінювання особистісної самосвідомості.
28. Оцінювання особистісної мотивації.
29. Оцінювання рис характеру.
30. Принципи інтегративної оцінки. СПЕ особливостей особистості при групових правопорушеннях.
31. Медичний та психологічний зміст поняття “відставання в психічному розвитку”.
32. Поняття “психологічний вік”.
33. Методологія та принципи діагностики вікового розвитку.
34. Обґрунтування підходу до вирішення експертних питань.
35. Критерії експертної оцінки неповнолітніх правопорушників.
36. Критерії можливості неповнолітніх повною мірою усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій або керувати ними.
37. Предмет експертних досліджень з визначення безпорадного стану неповнолітніх, потерпілих від статевих злочинних дій.
38. Особливості предмета експертного дослідження та основні поняття. Експертна методологія.
39. Віктимні типи. СПЕ з визначення безпорадного стану повнолітніх, потерпілих від статевих злочинних дій.
40. Предмет експертизи здатності давати свідчення, підстави призначення та завдання.
41. Зміст основних експертних понять СПЕ здатності давати свідчення.
42. Здатність і можливість правильно сприймати юридично значущі події.
43. Здатність і можливість правильно давати свідчення на різних етапах кримінального процесу.
44. Експертна оцінка здатності давати свідчення неповнолітніми та особами з психічними аномаліями.
45. Посмертна СПЕ психічного стану особи при самогубстві.
46. Особливості предмета експертного дослідження та основні поняття СПЕ психічного стану особи при самогубстві.

47. Критерії експертної оцінки психічного стану осіб при самогубстві.
48. Феноменологія самогубства, ситуація, свідомість і самосвідомість, особистість.
49. Індивідуально-психологічні чинники суїцидального ризику.
50. Медичні чинники суїцидального ризику.
51. Послідовність експертного аналізу та встановлення причинно-наслідкової залежності.
52. Особливості СПЕ особистості та емоційних станів у психопатів.
53. Поняття та феноменологія інфантилізму.
54. Критерії експертної оцінки при органічному інфантилізмі.
55. Достовірність експертного висновку.
56. Повторна СПЕ.
57. Комплексна судова психолого-психіатрична експертиза.
58. Предмет, об'єкт і основні завдання комплексної судової психолого-психіатричної експертизи.
59. Функції, ролі та принципи взаємодій експертів-психіатрів та експертів-психологів.
60. Оформлення результатів комплексної судової психолого-психіатричної експертизи.
61. Загальні питання осудності у кримінальному судочинстві.
62. Загальні питання неосудності у кримінальному судочинстві.
63. Загальні питання обмеженої осудності у кримінальному судочинстві.
64. Загальні питання дієздатності у цивільному процесі.
65. Загальні питання недієздатності у цивільному процесі.
66. Можливість проведення СПЕ за матеріалами кримінальних і цивільних справ.
67. Доказове значення експертного висновку у процесуальному і пізнавальному аспектах.
68. Неможливість усвідомлюваної та довільної регуляції юридично значущої поведінки в осіб з психопатичними аномаліями особистості.
69. Неможливість усвідомлюваної та довільної регуляції юридично значущої поведінки у осіб з психічним інфантилізмом.

70. Соціальне і біологічне у психіці людини.
71. Типи і критерії обмеження саморегуляції.
72. Експертні критерії парафілії.
73. Експертні критерії при оцінюванні психічних розладів, що пов'язані з перебуванням в асоціальних групах.
74. Медичний критерій неосудності.
75. Психологічна оцінка інтелектуального критерію осудності.
76. Психологічна оцінка вольового критерію осудності.
77. Психологічна оцінка інтелектуального критерію обмеженої осудності.
78. Психологічна оцінка вольового критерію обмеженої осудності.
79. Межі компетенції психолога-експерта при визначенні обмеженої осудності.
80. Потенційна здібність до свідомої і довільної регуляції значущих для права дій.
81. Психопатоподібні порушення поведінки неповнолітніх.
82. Психологічна оцінка стану фрустрації.
83. Оцінювання індивідуальних рис характеру і тимчасових негативних чинників при формуванні стану фрустрації.
84. Афективне збудження, яке суттєво не впливає на кримінальну поведінку.
85. Оцінювання агресивності та жорстокості.
86. Оцінювання рівнів тривожності.
87. Кримінологічна значущість особистісної ригідності.
88. Експертна оцінка підвищеної навіюваності.
89. Судово-психологічна оцінка (СПО) параноїчного розладу особистості.
90. СПО шизоїдного розладу особистості.
91. СПО диссоціального розладу особистості.
92. СПО емоційно нестійкого розладу особистості.
93. СПО істеричного розладу особистості.
94. СПО ананкастного розладу особистості.
95. СПО тривожного розладу особистості.
96. СПО залежного розладу особистості.
97. СПО клептоманії та піроманії.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

Основна

1. Волошина Л. А. Генезис агрессивно-насильственных преступлений // *Насилие, агрессия, жестокость*. — М., 1990. — С. 15–40.
2. Гаврилова Н. И. Человек как объект описания в свидетельских показаниях // *Вопр. борьбы с преступностью*. — М., 1978. — Вып. 29. — С. 127–139.
3. Гульдан В. В. Мотивация преступного поведения психопатических личностей // *Криминальная мотивация*. — М., 1986. — С. 189–250.
4. Калашник Я. М. Патологический аффект // *Проблемы судебной психиатрии*. — М., 1941. — Вып. 3. — С. 249–280.
5. Корноухов В. Е. О методологии комплексных исследований в судебной экспертизе // *Правоведение*. — 1981. — № 5. — С. 104.
6. Коченов М. М. Комплексная психолого-психиатрическая экспертиза (к постановке проблемы) // *Вопр. борьбы с преступностью*. — М., 1978. — С. 114–126.
7. Кудрявцев И. А. Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза. — М., 1999. — 495 с.
8. Лысков В. Д. Проблема психических состояний в практике судебно-психологической экспертизы // *Экспериментальная и прикладная психология*. — Л., 1981. — Вып. 10. — С. 38–42.
9. Метелица Ю. Л., Шишков С. Н. Значение категории понимания в судебной психиатрии // *Психол. журн.* — М., 1989. — Т. 10. — № 5. — С. 75–80.
10. Морозов Г. В. Судебно-психиатрическая экспертиза так называемых исключительных состояний и некоторых других расстройств психической деятельности // *Руководство по судебной психиатрии*. — М., 1977. — С. 352–353.
11. Морозова М. В. Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза способности малолетних и несовершеннолетних давать показания: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. — СПб., 1994. — 20 с.
12. Морозова М. В. Психологический аспект экспертизы способности малолетних и несовершеннолетних давать показа-

- ния по уголовным делам // Психол. журн. — 1997. — Т. 18. — № 4. — С. 57–68.
13. *Осипова Н. Р.* Судебно-психологическая экспертиза малолетних свидетелей // Вопр. судебно-психологической экспертизы. — М., 1978. — С. 33–40.
 14. *Петровский А. В.* Развитие личности. Возрастная периодизация // Психология развития личности. — М., 1986. — С. 38–75.
 15. *Порохов А. О.* Интегрирующая функция психических состояний // Психол. журн. — 1994. — Т. 15. — № 3. — С. 136–145.
 16. *Порохов А. О.* Функциональные структуры психических состояний // Психол. журнал. — 1996. — Т. 17. — № 3. — С. 9–18.
 17. *Рапинов А. Р., Михайлова О. Ю.* Жестокость как правовая и нравственно-психологическая проблема // Вопр. борьбы с преступностью. — М., 1985. — Вып. 42. — С. 8–17.
 18. *Рапинов А. Р., Ситковская О. Д.* Насилие, агрессия, жестокость как объекты криминально-психологического исследования // Насилие, агрессия, жестокость. — М., 1990. — С. 4–15.
 19. *Рапинова Н. А.* Саморегуляция поведения при совершении агрессивно-насильственных преступлений: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. — М., 1998. — 22 с.
 20. *Реан А. А.* Агрессия и агрессивность личности // Психол. журн. — 1996. — № 5. — С. 3–19.
 21. *Сафуанов Ф. С.* Психолого-психиатрическая экспертиза по факту самоубийства // Рос. юстиция. — 1995. — № 12. — С. 28–30.
 22. *Слуцкий А. С., Занадворов М. С.* Некоторые психологические и клинические аспекты поведения суицидентов // Психол. журн. — 1992. — Т. 13. — № 1. — С. 77–85.
 23. *Харитоновна Н. К.* Психогенные состояния у жертв сексуального насилия // Серийные убийства и социальная агрессия. — Ростов н/Д; М., 1994. — С. 100.
 24. *Шаихова Б. З.* Судебно-психиатрическая экспертиза малолетних потерпевших: Автореф. дис. ... канд. мед. наук. — М., 1993. — 20 с.

25. *Шипшин С. С.* Судебно-психологическая экспертиза психического состояния водителя по делам о дорожно-транспортных происшествиях: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. — М., 1998. — 21 с.
26. *Шишков С. Н.* Влияние психических расстройств на способность подсудимого, потерпевшего и свидетелей давать показания в суде // Сов. юстиция. — 1982. — № 19. — С. 20–21.
27. *Шишков С. Н., Сафуанов Ф. С.* Влияние психических аномалий на способности быть субъектом уголовной ответственности и субъектом отбывания наказания // Гос. и право. — 1994. — № 2. — С. 82–90.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни	
“Судово-психологічна експертиза”	3
Зміст дисципліни “Судово-психологічна експетиза”..	4
Теми контрольних робіт	7
Питання для самоконтролю	9
Список літератури.....	13

Відповідальний за випуск *Н. В. Медведєва*
Редактор *В. Є. Коломієць*
Комп’ютерна верстка *А. П. Нечипорук*

Зам. № ВКЦ-4699

Формат 60×84/₁₆ . Папір офсетний.

Друк ротаційний трафаретний. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*